Partijgenoten,
De premie voor de z.g. Boekenweek bestond dit jaar uit een novelle die het Nederlandse verzet behandelt. Op het hoogtepunt van het verhaal, in het dieptepunt van de bezetting en de onderdrukking, zegt de ene hoofdpersoon tegen de andere: „Eens zal ons doel bereikt worden. En dat zal niet lang meer duren. En ik kan mij niet voorstellen, dat er dan iets heerlijkers is dan gewoonweg alleen maar te leven."
Nu is die toestand sinds bijna twee jaar bereikt. En een ènkele keer weer doorleven wij dat gevoel van bevrijding, dat op 5 Mei 1945 over ons kwam. Maar wij doorleven het met een gevoel van bitterheid. Ons doel is niet bereikt. De „vrijdom van vrees en gebrek", die onverbrekelijk verbonden achtten met de overwinning op de Duitsers, is nog onbereikbaar ver. Er is de hardnekkigheid van de echte verzetsgeest voor nodig om er nog in te geloven!

Deze verzetsgeest zelf bevindt zich in een ernstige crisis. Hij is maar zeer ten dele in staat geweest de bakens te verzetten, van de vernietiging van de vijand, naar de opbouw van een nieuwe wereld. Hij heeft maar ten dele de weg gevonden naar de Partij van de Arbeid. Verder heeft men — dat dient erkend — de verzetsgeest ook met voeten getreden. Een onverschillig en verambtelijkt departement van Justitie laat de S.S.-ers bij bosjes ontvluchten en daarbij [missing] gevaarlijkste vlegels als „ridderkruisdrager" Mooyman; men [missing]

[missing] wij, geheel volgens de plannen van de nieuwe nazi-centrale, [missing]nden vijanden en spionnen in ons land zullen houden. Al of niet [missing:voor?]waardelijk losgelaten N.S.B.-ers worden aan illegale werkers in [missing]meest letterlijke zin op het dak geschoven; met de berechting van de politieke delinquenten wordt een treurig spel gespeeld. De [missing]mische berechting en die van de Ereraad voor de Kunsten is [missing]askwil geworden.
[missing: De?] verbittering van het Nederlandse verzet is dus maar al te [missing]d. En tòch wil ik deze duizenden van de allerbeste Nederlanders toeroepen: Blijft niet staan bij een protesthouding! Daarmee [missing] ge Uw jonge leven niet vullen! Het onrecht van de maatschappij, die achter ons ligt, kan alléén worden uitgewist door [missing]w recht" op te bouwen. Voor dit nieuwe recht zal het democratisch-socialisme de maatschappelijke vormen geven. Bouwt mèt [missing]die nog geloven in de toekomst. Bouwt in de Partij van de Arbeid!

[missing] wanhoop en twijfel is er ook hoop en volharding. De periode, die wij thans doorleven, lijkt aangrijpend veel op die van honderd jaar geleden. Ook toen stond men voor een grote omwenteling in [missing]sten en in de maatschappij. Luister naar de beschrijving, die [missing]nse prof. Ponteil in zijn boek. „1848" geeft, over het jaar 1847, [missing:vra?]ag U af, of daar niet evengoed kan staan;

1947:

[missing]chenen in 1847 de volken van Europa allerwege zich te ver- [missing] in een geweldige wapenschouw. Zij waren geknauwd door een [missing]an nederlagen en door lichamelijk en moreel leed. Tenslotte [missing] misoogst hun zenuwen op een harde proef gesteld. Zij waren [missing]d, gehoond, geminacht door de krachten van reactie en [missing]nis: en toch verlichtte een onmetelijke hoop hun harten." [missing]e de onmetelijke hoop is door niemand in dat jaar 1847 vlam- [missing] uitdrukking gegeven dan door de grondleggers van het [missing] esocialisme Karl Marx en Friedrich Engels. Dit wonderlijke [missing] kamergeleerden, die zo goed de taal der massa's spraken, dat [missing]woorden nòg voor millioenen een evangelie vormen, deze [missing]ch materialistische economen — die zo fel personalist waren, [missing]opbrandden voor hun ideaal — deze twee-eenheid heeft in [missing]e jaar 1847 een reeks voorspellingen gedaan, die nog voor [missing]erst leerzaam zijn.

[missing] artikel in de „Rheinische Jahrbücher" maakte Engels de [missing]ing, dat over de democratie in de massa nog geen volledig [missing]stond, „maar dat voor allen in de democratie toch het [missing]gevoel lag der sociale gelijkberechtiging". Tóen dus reeds [missing:vere?]niging van de democratie met het sociale! [missing]jaar 1847 dateert ook de eerste lezing van hun communistisch manifest, dat zij maakten in opdracht van de Communisten- [missing] Londen, doch dat — ondanks brandbrief op brandbrief — [missing] Januari van het revolutiejaar 1848 gereed kwam. Het [missing:komende?] jaar zal er alle gelegenheid en alle reden zijn, zowel de [missing:democ?]ratische revolutie van 1848 als de geboorte van het weten[missing:schappe?]lijk socialisme van het communistische manifest te her- [missing]. Deze [missing] wil ik alleen onder de aandacht van het congres brengen: juist het feit van die vereniging van socialisme en wetenschap, die toen — toegegeven, op echt negentiende-eeuwse wijze — aan de arbeiders werd gebracht en ik wil mij, met U, afvragen of hier niet een leemte, een armoede, ligt in de Partij van de Arbeid, waarin wij dan, ik zeg het met nadruk, op twintigste-eeuwse wijze zouden moeten voorzien!
De wetenschap en de arbeiders. Het was geen monopolie van Marx en Engels. Iets later hield Lassalle zijn beroemde rede: „Die Wissenschaft und die Arbeiter". Nog later legde Jaurès zelfs verband tussen de arbeiders en de klassieke cultuur. Ik meen, dat het hoog noodzakelijk is, dat voor onze tijd en onze Partij dat verband opnieuw gelegd wordt! Er zijn moeilijkheden, in onze politiek in Nederland, waar wij anders absoluut niet uitkomen.

Deze moeilijkheden vinden een treffende weerspiegeling in de congresvoorstellen van U, vertegenwoordigers der Partij-afdelingen. Zij zijn van economische en financiële aard, liggen op het gebied van onderwijs en justitie, betreffen de sociale voorzieningen en de socialisatie en raken de

militaire en buitenlandse politieke problemen. Wij hebben ze incidenteel behandeld, hier. Maar — ik weet het — een incidentele behandeling kan nooit volledig bevrediging schenken. Alle moeilijkheden, de politieke èn economische, spruiten voort uit het feit, dat wij in een wereld leven, die nog niet geleerd heeft in één politieke verantwoordelijkheid een eensgezinde politieke wil te formuleren, en die nog niet er aan toe is, die ene politieke wil door, een wetenschappelijk gevoerde politiek te verwerkelijken. Wij denken, dat wij het liberaal-individualistische tijdvak over de gehele linie te boven zijn, maar dat is niet. juist. Wij lijden nog aan zijn gevolgen — vooral op, geestelijk gebied, en wij zijn daar zelf mede schuldig aan. '

Daarom is de oplossing, die wij in Nederland willen geven, maar gedeeltelijk en onvolmaakt. Maar wij mogen niet aarzelen, die te grijpen, want het is de enige mogelijkheid voor ons!
Zegt het U iets, dat de maatregelen van Lieftinck het diepste ingrijpen in het particulier kapitaalsbezit betekenen, dat in ons land ooit is vóórgekomen, en dat dit kan geschieden zonder dat het door sabotage van beurs- en financiemachten ongedaan wordt gemaakt? Voor de oorlog zou dit niet mogelijk zijn geweest!

Zegt het U iets, dat, na de hoon, die het Plan van de Arbeid heeft ontvangen, thans officieel in ons Staatswezen een Centraal Welvaartsplan is geïncorporeerd, dat - door zijn Centrale Plancommissie en andere organen — de staatswerkzaamheid voor een reeks van jaren vanuit het oogpunt van het algemeen belang moet projecteren —een plan, dat onder het Ministerie-Schermerhorn—Drees, afkomstig is van de maker van het Plan van de Arbeid, van minister Hein Vos?
Zegt het U iets, dat nú verwezenlijkt staat te worden de gedachte van Drees, van een groot alomvattend systeem van sociale verzorging door sociale verzekeringen dat, als pand daarvoor, thans reeds in Nederland door Drees is bereikt, dat „oud en arm" niet mee[missing]. Zegt het U iets, dat de socialistische ministers Logemann en Jonk- [missing]samen met de inspirerende geest van Schermerhoorn, met Nederland iets bereikt hebben, wat nog aan geen land ter wereld is gelukt: een transformatie van het op koloniale onderschikking [missing:gebo?]uwde Koninkrijk tot een staatkundige twee-eenheid van elkaar [missing]gelijken respecterende delen? [missing] weet het: in veel problemen zijn wij nog niet kan de verwerke- [missing]. Soms, omdat de politieke mogelijkheden er nog niet zijn; [missing], omdat wij nog niet ver genoeg zijn om die problemen meester te worden. Ook dit laatste moet maar eens openlijk worden erkend. [missing:hoev?]er kunnen wij gaan met de aantasting van particulier kapitaal [missing:zònd?]er daarvoor een of andere collectieve productievorm in de [missing: plaats?]te stellen; en hoever kunnen wij gaan met het construeren [missing: van?] een collectieve, socialiserende productiewijze zònder tot collectivisme, Staatssocialisme en totalitarisme te vervallen? Wij weten [missing]nog niet precies de discussie over

het beginselprogram bewijst, [missing]wij het nog niet precies weten. En bovendien, constateren we, [missing] we (in tegenstelling tot de eerder genoemde hervormingen) [missing]voor nog niet voldoende andere volksgroepen mee, om ze door- [missing]rd te krijgen. Maar wat nog niet allen beseffen is dit: zolang [missing]precies weten, wat we gezamenlijk willen, als Partij van de Arbeid, op het terrein van de socialisatie, krijgen we daardóór en [missing:daar?]om die volksgroepen niet mee! Het is van belang deze zaken [missing]ter en practisch te zien!

[missing]één gebied, waarop de gehele Partij alle voorwaarden vervuld [missing] voor de socialisatie, en de gehele Partij is het er over eens, dat [missing] socialisatie niet betekenen mag: Staatsexploitatie, maar een [missing]er, soepeler, organischer. vorm van gemeenschapsbeheer. Deze [missing]isatie betreft onze basis-industrie: de Nederlandse mijnbouw. [missing]enschap voor de gehele steenkoolindustrie is een eis van de [missing].Wij hebben deze eis duidelijk gesteld; wij zetten er ons met [missing]tvoor in. Wij laten hem niet meer los, vóór hij verwezenlijkt is!
[missing]Partij van de Arbeid stelt de socialisatie niet als leerstuk; zij [missing] haar wenselijkheid af naar het algemeen belang. De socialisatie der mijnen zal ons de ervaring geven, die voor het beoordelen [missing] socialisatie van andere voorname productiemiddelen noodzakelijk is. De grens tussen particuliere bedrijfsvoering en socialisatie is evenmin absoluut als de grens tussen kapitalisme en [missing]isme.
[missing]zijn we al in het socialisme gevorderd? Wij weten het niet.
[missing]weten wij, dat wij het „zuivere" kapitalisme achter ons hebben [missing: gelaten.?] Deze verglijding van kapitalisme naar socialisme is ook van [missing: belang?] voor de landbouw, waar de typisch industriële socialisatie op haar plaats is. Het nieuwe beginselprogram heeft voor ogen: ondergeschikt maken van de eigendomsrechten aan een zo [missing]matig mogelijk gebruik van de bodem. De pachtverhouding [missing] van een publiekrechterlijke sanctie afhankelijk gemaakt en [missing]vaststellen van grond- en pachtprijzen wordt aan bepaalde [missing]en gebonden.
[missing] zeggen: hij wordt teruggebracht van de abnormale afmetingen, die hij sinds de middeleeuwen heeft gekregen. Spreken wij hier nu wel of niet van socialisatie? het wordt een kwestie van woorden.

Ook op een ander zeer belangrijk gebied, naast dat van de socialisatie, is de invloed van de Partij van de Arbeid nog niet bevredigend: dat is de beheersing van de prijzen.
De loonbeheersing is over het algemeen in Nederland geslaagd. Het vervult ons met trots. Het is een bewijs van het inzicht en het hoge peil van de Nederlandse arbeidersklasse in het algemeen en van de Nederlandse vakbeweging in het bijzonder. En juist hierom, omdat de arbeiders het offer van de loonstop vrijwel algemeen aanvaarden, is het zo goed gezien, dat Lieftinck bij de behandeling van

het conversie-ontwerp de kwestie van de rentestop heeft gesteld. Beheerste lonen voor de arbeider — goed. Maar dan òòk, voor de rentetrekkers, beheerste rente. Van deze eis gaan wij niet meer af! En niet alleen beheerste rente, ook beheerste prijzen. Contrôle op de marktprijs, op de prijs, die van de consument gevraagd wordt in de eerste plaats. Maar dat is niet voldoende: de prijszetting zèlf moet worden gecontroleerd. Aan de prijzencommissies, althans aan hun deskundigen, moeten alle gegevens worden verschaft ter controle van de kosten èn van de winst van de fabrikant. Hiertoe gaat men niet gauw over. Reeds Marx heeft in „Das Kapital" over de mystiek gesproken, die om de meerwaarde van de ondernemer heen ligt. Dit geheim wordt alleen gedwongen prijsgegeven. Maar onze tijd van armoede voor zeer velen kan dit geheimmonopolie van zeer weinigen niet meer dulden, evenmin als zij het bankgeheim heeft kunnen dulden. Het bankgeheim is onder de slagen der publieke opinie bezweken; laten wij zorgen, dat het winstgeheim eveneens bezwijkt! Ik noem nog een derde gebied, waarop de Partij van de Arbeid en haar zusterpartijen elders, nog niet voldoende haar inzichten tot gelding heeft kunnen brengen: het gebied van het buitenlandse beleid. Hier ligt van nu af aan één van onze zwaarste verantwoordelijkheden en ik vraag het congres zich ten volle daarvan bewust te zijn! Het is vooral op dit gebied, dat een diep wantrouwen, dat een waar defaitisme zich sinds Victory Day van de mensen heeft meester gemaakt. Dat wantrouwen is gerechtvaardigd; dat defaitisme niet!

Vooral de twijfel over de belangrijkste vraag, kan noodlottig worden. Die vraag luidt: Zullen wij het met de U.N.O. proberen, ja of neen? Het heeft er veel van — en sommigen zien hierin de grote betekenis van Truman's historische congres-rede — dat Amerika het zonder de U.N.O. gaat proberen. Toch mag men die conclusie niet te spoedig trekken, zolang de hulp aan Griekenland en Turkije uit leningen bestaat en economische hulp; en over de hele zaak niet in het minst geheimzinnig wordt gedaan. Het is óók mogelijk, dat dit vierkante afscheid van Amerika's isolements-politiek, dit duidelijk meespelen van Amerika in zaken, die het vroeger door anderen liet opknappen, de U.N.O. kan redden. De Volkenbond heeft nooit op kracht kunnen komen omdat Amerika zich toen niet met de zaken van Europa
[missing]

Maar hoe het ook zij: wij behoeven niet de keuze te doen voor Amerika, maar voor ons zelf. En het land van Hugo de Groot en Van Vollenhoven heeft maar één keuze: proberen van de U.N.O. de internationale rechts- en machtsorganisatie te maken, die met haar oprichting is bedoeld!

Het is voor ons niet altijd duidelijk, of een politiek, die alle Nederlanders van goeden wille wensen te voeren, door het Departement der Buitenlandse Zaken ook practisch wordt gevoerd. Is men hier [missing]ig genoeg- om de grote veranderingen, die telkens plaats vinden, op zich te laten

inwerken?
Waarheen gaat Europa op. het ogenblik? Te oppervlakkig hecht men waarde aan de — vaak conservatieve — praatjes over de machteloosheid van Engeland, van Labour-Engeland. Wanneer Engeland andere landen - Amerika — wil dwingen, mede de kastanjes uit het vuur te halen [missing]en die opzet slaagt, dan behoeft dat geen teken van machteloosheid te zijn. Engeland en Amerika voeren blijkbaar éénzelfde politiek in Europa. Engeland en Frankrijk sloten het accoord Attlee-[missing] . België en Nederland samen kunnen geen andere weg bewandelen [missing]. Zou Walter Lippman gelijk krijgen, en deze aaneensluitingen uitmonden in een tweezijdig verdrag Amerika-Rusland, dat de gehele [missing]rde in twee invloedsferen zou verdelen, een kapitalistische en een communistische? De conferentie van Moskou geeft er geen blijk van!
Maar laat er in ieder geval geen misverstand ontstaan: een eerlijke samenwerking tussen Amerika en Rusland zou een zegen zijn — maar een verdelingsverdrag, waarbij niet alleen Polen, maar geheel de wereld tussen twee machten zou worden opgedeeld en waarin wij [missing] Engeland en verder West-Europa dan maar blijvend kapitalistisch [missing] jachtgebied van Amerika zouden worden — zou bij ons op fel verzet stuiten!

[Missing] niet alleen bij ons. Ook in Engeland, [missing] zijn in Engeland twee politieken: een nieuwe en een oude; de nieuwe — die niet alleen de Labour-rebellen omvat — is bezig de [missing] te doordringen. Dat gaat niet ineens. Engeland is nog geen [missing]jaar socialistisch! Welnu: onze mensen van de Labour-partij hebben zich niet, na een halve eeuw prachtige strijd, aan de groep Engelse kapitalisten ontworsteld, om zich in die der Amerikaanse begeven. Ook wij en de Belgen en de Fransen hebben onze wil heel duidelijk aan de Engelse vrienden kenbaar gemaakt. Wij steunen elkaar — en met elkaar zijn wij sterk. Een gebied van meer dan 100 millioen inwoners, dat in meerderheid noch Amerikaans- kapitalistisch, noch Russisch-communistisch wil zijn — maar zijn [missing] sociale en democratische ontwikkeling wil volgen! Ieder lid [missing] deze West-Europese volkengroep kan er toe bijdragen, dat de [missing]stellingen tussen Amerika en Rusland zich niet toespitsen en [missing] er een redelijker verhouding ontstaat.

[missing] voor de oplossing van het Duitse probleem worden de perspectieven [missing]n dan beter. Een Europees gericht Engeland als éne factor — [missing]eind van de speculatie op een Russisch-Westerse oorlog als an- [missing] dit kàn de morele gezondmaking waaraan Duitsland voor alles behoefte heeft krachtig bevorderen.

Wij, Nederlandse socialisten van de Partij van de Arbeid, dragen deze gedachten uit over geheel Europa — en daar buiten. Wij willen er echter op kunnen vertrouwen, dat ook onze officiële vertegenwoordigers, dat ook het departement van Buitenlandse Zaken, hier een vaste lijn volgt. Voor ons volgen deze gedachten uit de beste denkbeelden omtrent harmonie en samenwerking en

gemeenschapsbouw, die ons zijn overgeleverd. Voor óns is dit uitgedrukt in het woord: Socialisme.... En in déze zin stellen wij aan de orde: de socialisatie der Buitenlandse Zaken!!

Ik heb dus genoemd: de beheersing van de winst, de socialisatie, en de buitenlandse politiek, als drie problemen, waarvoor ons socialistisch weten nog niet voldoende is. Ik zou hieraan nog kunnen toevoegen: de culturele structuur van ons volk, en de gewenste culturele opbouw, die het oogmerk moet zijn van onze cultuurpolitiek zoals op het culturele congres dit probleem zo treffend is geschetst. Op al deze gebieden schieten wij nog te kort— Oh, ik weet: politiek is méér dan weten. Politiek is ook willen. Wij moeten willen, wat wij weten. Maar vóór alles moeten wij weten wat wij willen....

Ik kom dus terug op het probleem der wetenschappelijke politiek; op het verband tussen Socialisme en Politiek in twintigste eeuwse

zin.... En dan kunnen wij waarachtig van de ontwikkeling sinds

1847, sinds het Communistisch Manifest, wel wat leren. En al zien wij de beperktheid van het Marxisme van Marx, voor zijn grootsheid mogen wij niet blind blijven, en het moderne socialisme zou een moderne Marx heel goed kunnen gebruiken! Maar al Bernstein constateerde, dat niet ieder tijdvak een Marx opbrengt, waaraan hij echter

opmerkelijk juist toevoegde, dat wij thans naast strijdbare, vooral ordenende en coördinerende geesten nodig hebben, die dan misschien geen koningen, maar warm voelende republikeinen op het terrein van het socialistisch denken zijn. Gelijk ook had Bernstein, toen hij in 1901 schreef, dat het Socialisme weer geestelijk goed zou gaan „als de sociaal-democratie de moed vond zich van een frasen-stelsel te bevrijden, dat feitelijk overleefd is, en er accoord meeging, dat te schijnen, wat zij in werkelijkheid is: een democratisch socialistische hervormingspartij. Hoe anders zou de wereld er misschien uitzien, wanneer Bernstein's eigen partij reeds lang voor 1933 zijn raad had gevolgd! Maar met het wegvallen van pijlers van het Marxisme scheen ook de wil te verstarren, om het Socialisme wetenschappelijk te regenereren. En blijkens een aantal opmerkelijke uitingen in ons eigen wetenschappelijk maandblad van het laatste jaar, baart deze situatie nog zorg. Maar men begint nu de kwaa1 te kennen! Het lijkt mij nuttig van deze artikelen-reeks in Socialisme en Democratie iets te zeggen, want het betreft hier een belangrijk en hoopvol verschijnsel! [missing]

In de eerste plaats heeft B a n n i n g betoogd, dat de proletarische ideologie van het vooroorlogse socialisme verouderd is. In de plaats daarvan dient te treden, zo is zijn conclusie, één concrete politiek. Partijgenote De R u y t e r — D e Z e e u w wil deze conclusie amenderen: er is wel degelijk een eigen ideologie, er is vóór alles besef [missing-]lijkheid van het element machtsstrijd" nodig!

Hierna kwam J. P. de J o n g h met een pleidooi voor de

noodzakelijkheid van „een nieuw socialistisch maatschappijbeeld". Hij acht het "noodlottig" voor de directe practische arbeid, dat men in de Partij aan theoretische vragen niet toe komt. Op dit

belangrijke betoog, dat uitmondt in de Plangedachte in
moderne vorm, kom ik nog terug. Hierna is het weer B a n n i n g , die een „crisis in het socialistische denken" constateert. Dit denken, zegt hij, heeft zich niet zodanig rekenschap gegeven van nieuwe feiten, dat het de maatschappelijke en politieke ontwikkeling kan leiden. De zelfde p.g. schrijft in een artikel over Karl Mannheim, dat in het bijzonder „planning", wil zij niet tot onevenwichtigheid vervallen, een krachtige geestelijke structuur veronderstelt. Bij planning in vrijheid moet worden vooropgesteld: een zedelijke en religieuse wedergeboorte. Een geordende economie in het teken der vrijheid eist een geestelijk gezag. Vrijheid behoort te betekenen: "bewuste leiding". Tenslotte heeft onze jonge p.g. Fr i e d h o l f een bijdrage geleverd over „wetenschap en politiek", die, hij toelicht aan buitenlandse voorbeelden, o.a. Carr, die bepleit het organiseren van [missing]grote maatschappelijke functies, ook voor de wetenschap, in functionele verbanden, over de grenzen heen.
Tot zover de verheugende wetenschappelijke opleving in ons maand- [missing]schrift.
Wat leert ons dit alles? Twee dingen.
Op de eerste plaats, wat ook gezegd wordt in de magistrale critische samenvatting die partijgenoot G e y l van de grote Beschavingsgeschiedenis van Toynbee geeft. Geyl vertaalt de passage, die ik op het oog heb, als volgt:
[missing]onze tijd is de verloochening van een geestelijk beginsel,.... [missing]de adem van 's mensen leven is, in alle delen van de Westerse maatschappij en de verwesterste gebieden zó ver gegaan, dat men er [missing] laatste de ware aard van begint te herkennen. Dat is te zeggen, [missing] men het als het gevaar bij uitnemendheid gaat zien voor de menselijke gezondheid en zelfs voor het materiële bestaan van het Westers sociaal lichaam; een ver-uit dodelijker gevaar dan enige van [missing] druk besproken en luidkeels aangeklaagde politieke en economische kwalen."

[missing]nu moet het duidelijk gezegd worden, dat deze versterking van het geestelijk beginsel niet in de eerste plaats en niet rechtstreeks de taak van de Partij van de Arbeid kan en mag zijn. De Partij kan en wil het wereldbeeld en de levensleer vullen van haar leden, [missing] voor niets erkent het Nieuwe Beginselprogram het recht der [missing]en, hun roeping te vervullen, in „de verkondiging van hun [missing]schap", en in „het spreken van hun woord met betrekking tot [missing]staatkundig en maatschappelijk leven". Maar, nog afgezien van [missing]erken, kunnen en willen wij ten aanzien van het geestelijk en gemoedsleven van onze leden niet „totalitair" zijn! Doch een taak voor democratische socialisten, die cultuurdragers willen zijn, en een taak voor de Werkgemeenschappen der Partij, ligt hier zeker! In ieder geval blijkt ten duidelijkste én uit het citaat, van Toynbee [missing] politieke moeilijkheden hun motieven hebben — buiten en boven de practische politiek zelf, en dat dus de practische politici door dit harde feit verplicht worden, zich met die hogere motieven bezig te houden.

Ten tweede leren al deze recente getuigenissen ons, dat, ook op het terrein der eigenlijke wetenschap, het Socialisme ten achter is geraakt. En dat in veel bedenkelijker omvang dan wordt beseft. Wij dreigen te verouderen!

Onder het verzamelbegrip „Marxisme" warden in Frankrijk wetenschappelijk-socialistische studies gepubliceerd, van een frisheid en moderniteit, waar wij niet aan tippen kunnen. Er is daar leven en beweging. En: „Marxisme" (fr.) is geen Marxisme van voor 1939! In ieder geval met men daar eigen tekortkomingen. Zo schrijft Pierre Naville in een studie „Psychologie, Marxisme, Materialisme": „De werkelijk wetenschappelijke verworvenheden, dat wil zeggen de ontdekking van werkelijk nieuwe dialectische processen, zijn veel meer de prestatie van niet-Marxistische geleerden —terwijl de Marxistische auteurs zich tevreden stellen met filosofische algemeenheden; bewaarders van formules worden, en niet uitvinders van levende vormen."

En de ontdekkingen en verworvenheden, die na deze oorlog dus pas de laatste twee jaar tot ons zijn gekomen, zijn van een revolutionaire nieuwheid. Zij liggen op verschillend, natuurkundig, biologisch en sociologisch gebied. En dan plotseling trekken deze gebieden zich samen tot één werkelijkheid! Ik wil trachten, aan de hand van een exposé van de Nederlandse bioloog J. Meltzer, daarvan een zeer ruw beeld te geven; ruw vooral, omdat deze werkelijkheid ook mij nog vreemd is . . . .

De klassieke natuurkunde dacht zich stof, ruimte en tijd als verschijnselen, die onafhankelijk van elkaar bestaan. Echter is gebleken, dat de plaats en de snelheid der kleinste deeltjes — waarom het hier gaat — voor ons onontwarbaar zijn: onze zintuigen en onze instrumenten schieten te kort! Door deze „onzekerheidsrelatie" tussen stof, ruimte en tijd weten wij één ding meer dan vroeger, n.1. dat wij het „heden" niet nauwkeurig kunnen kennen en dat dát de reden is, waarom wij de toekomst niet nauwkeurig kunnen voorspellen. Hiermee is aan het determinisme van het Marxisme, aan de geldigheid van de leer van oorzaak en gevolg, een steek toegebracht. Wij weten nu, dat wij zaken hebben gescheiden die niet te scheiden zijn. Men spreekt dan ook thans niet meer van een drie-dimensionale ruimte, plus de factor tijd, maar van de vier-dimensionale tijdruimte. Hierin zijn niet meer de „voorwerpen" van belang — maar de „werkingen". Daarmee is afscheid genomen van het materialistische wereldbeeld.

Een der belangrijkste gevolgen is deze.

In het materialistische tijdperk stonden de natuurkunde en de leer; van het levende, op het zelfde materialistische plan. „Leven is de bestaanswijze van "eiwitcellen", zei Engels. Tijdens de kentering van het materialisme stonden physica, en biologie on verschillend, mate-[missing] vonden, beiden op niet-materialistische basis. Gebleken is reeds, dat dit tot verrassende ontdekkingen heeft geleid. De plotselinge veranderingen, die volgens de quantum-theorie van Planck in de natuurkundige verschijnselen kunnen optreden, door de splitsing van het atoom, en die, parallel, als

„sprongvariatie" door onze landgenoot Hugo de Vries reeds veel eerder ontdekt waren op het gebied van het [missing]ende, kunnen nú op dat gebied kunstmatig teweeg worden gebracht door de atoomsplitsende krachten der natuurkunde! De ge[missing]eden blijven dus verwant! ,

Toch doet men goed, zich in de biologie nog los te blijven voelen van de analytische traditie der natuurkunde. Want wat is het kenmerkende van het leven? De ordening. En daarom is de analyse nooit voldoende, om liet levende te begrijpen. Ieder levend organisme bestaat uit gestalten: door bepaalde verhoudingen gekenmerkte eenheden. Lagere gestalten gaan tezamen op in een hogere gestalte. [missing:D?]och het leven is niet constant van verhoudingen; het leven moet bewegelijk, dynamisch worden gezien, in de vier-dimensionale tijd- ruimte, tezamen met het overige kenbare. De Engelse natuurkundige [missing]ns heeft het zo prachtig gezegd: „Het heelal begint meer op een [missing]te "gedachte, dan op een grote machine te gelijken". [missing]het mechanistische wereldbeeld — en ik neem deze gedachte weer graag van de bioloog Meltzer over — paste als reactie op het mechanisch individualisme, het mechanisch collectivisme. Géén van beide zijn echter „organisch". In een organische maatschappij zijn de [missing]elijke betrekkingen sterk en hécht. Het gezin is daar de oergemeenschap en tevens cel van de grote gemeenschap; gestalte, die [missing]aat in gestalte, zònder zijn eigen aard te verliezen. Want: evenals [missing]de moderne natuurkunde moeten hier z.g. onverenigbare tegenstellingen („zich zelf blijven" èn „zich zelf verliezen") als complementaire waarden worden gezien. Boven het gezin moet, als levende [missing]heid, de buurtgemeenschap worden gedacht, waarvoor plotseling een grote belangstelling is ontwaakt. Men herinnere zich het gemeentecongres van onze Partij! Hier boven: de gemeente, het Rijk, de Ned.-Indonesische Unie.

[missing]dan komen wij tot het, ook internationale federalisme, door [missing:Geert?] Ruygers bij de begroting voor Buitenlandse Zaken terecht principieel gesteld. Ik veronderstel het als bekend, dat onze Partij, uitgaande van de functies in de maatschappij, voorstander is ook van functionele decentralisatie in nieuwe organen. Sommigen zien deze organische ordening als rechtsstreeks uitvloeisel van het wezen der democratie; anderen van de internationale [missing:ge?]dachte van het personalisme. Al 50 jaar geleden heeft Jaurès haar [missing:me?]t zijn warm idealisme en sterk gevoel vóór harmonie en begripsverzoening voorgestaan. „Door het socialisme", getuigde, hij, „komt de verzoening van de wijde harmonie van het leven in zijn algemeenheid, met de spontaneïteit der individuele krachten tot stand; het socialisme wordt de mensheid als tot een stroom, waarvan [missing:ied?]ere golf een bron is."

[missing:N?]u mag uit de intuïtieve juistheid van blik van een Jaurès niet [missing] van [missing]oeisura's „Herinneringen" blijkt, dat hierover [missing]

Wij voelen nu, minder intuïtief maar meer politiek-realistisch de oplossing van het vraagstuk Ordening en Vrijheid —want daarover gáát het tenslotte — ligt. Maar voor het voeren van een

wetenschappelijke politiek, weten wij nog niet genoeg. In de [missing] listenmars komt die prachtige regel voor van het geesteslicht [missing] wetensmacht, die aan het zwoegende volk dient gegeven. Wel[missing] licht is nog te zwak en die macht, de, macht van het weten[missing:schappelijk(e)?] nog onvoldoende gefundeerd. En daarom is wetenschappelijke politiek een eerste eis van politieke realiteit! Iets anders hebben door mij geciteerde schrijvers, in „Socialisme en Democratie [missing] elders, ook niet willen beweren. Dat enkele zeer groten intellectuelen, zonder over de feitelijke kennis te beschikken, de ontwikkelingen hebben voorvoeld, is evenmin een bewijs, dat dit weten onn[missing] als het feit, dat de middeleeuwse alchimisten de atooms[missing] hebben voorspeld, een argument tegen de moderne physica vormt!

Wetenschappelijke politiek moet concreet zijn; zich tot een [missing] terrein beperken en eerst na de oplossing van de vraagstukken daarvan tot een volgend gebied over gaan. Daarom is het juis[missing] J. F de Jongh bepleit een socialistisch tienjarenplan, als min[missing] eis. Terecht constateert hij in het al genoemde artikel: „Wij [missing] niet alleen niet zeggen, hoe een socialistische maatschappij zal zien — dat is vergeeflijk — maar wij kunnen zelfs niet bij benadering zeggen, hoe de maatschappij er uit zou zien als men ons jaren zou laten werken. En dat is onvergeeflijk." Hij concre[missing] dan: „Wij moeten hebben een tienjarenplan, aan het eind waa[missing] het beeld van een nieuwe, méér socialistische maatschappij o[missing]. „Een dergelijk plan", zegt hij, „zou leidraad en richtsnoer kunnen zijn voor socialistische bewindvoerders en hen kunnen bewaren, [missing] een zuiver reformistische politiek. Het zal de achtergrond [missing] waartegen door de voorlichtlings- en propaganda-organen de concrete individuele maatregelen kunnen worden geprojecteerd [missing] waaruit ze hun zin krijgen. Het zal de omgrenzing moeten ver[missing]

van de machtiging, die aan de kiezers zal worden, gevraagd, z[missing] deze weten, waar ze in concreto aan toe zouden zijn als ze [missing] socialistisch bewind in het leven zouden helpen roepen."

Hier stijgt de plangedachte ver boven haar gewone kader, maar [missing] boven de werkelijkheid uit en hieraan wordt niet te kort gedaan door het redelijke voorbehoud, dat Vos maakte ten aanzien van nauwkeurigheid van „het voorspellen", welk voorbehoud geheel [missing] in het kader van de onzekerheid, waarvan ik al eerder sprak[missing] wetenschappelijken staan zelfs weer midden in de werkelijkheid[missing] mee. „De Vlam" heeft het onlangs zó gesteld, dat wij onze nationale wederopbouw zullen hebben te grondvesten op onze eigen puinhopen. Ontbering zal vooreerst onvermijdelijk blijven. Maar[missing] moet ons een weg wijzen, en een uitzicht, en een doel!

[missing]landse [missing]
einddoel. Doet men dat niet — en men is nalatig gebleven - dan slaan de mensen aan het kankeren. Geef ze eens ongelijk! Wij zijn een mondig volk; wij willen weten, waar we aan toe zijn, wat men met ons voor heeft en waar we naar toe gaan. En dat moet niet alleen een toekomstspiegeling zijn. Bij iedere mijlpaal moet ons worden verteld, waar we zijn en wat we kunnen doen om het doel te bereiken. Ik geloof, dat ons volk hard wil werken — nòg harder als het moet — maar het wil weten waarvoor!

Het is een teken van de gezondheid van onze Partij, dat nu, tijdens de hoogste nood, deze gedachte tot leven komt. Op dit congres is zij in een voorstel-Edam geformuleerd en daarna in een voorstel-Hoofddorp opnieuw onder woorden gebracht. Ik acht het juist, dat ons één groot concreet perspectief wordt gegeven, dat het Nederlandse volk de kracht geeft, de gevraagde offers te dragen. En ik ben het er mee eens, dat hierin kan en moet worden voorzien door een plan (ik laat in het midden of dit „Plan van de Arbeid" moet heten) en dat dit plan inzet moet worden van een grote ideeënstrijd, waarin deze gedachte tot gelding moet worden gebracht „door een verantwoorde massa-psychologische propaganda, die tot de verbeelding van het volk spreekt". En ook hier weer wil ik in haar waarde laten de opmerking van Vos, dat detaillering nog niet mogelijk is! Wij vinden plotseling deze gedachte allerwege! Dr. B. van den Tempel heeft haar uitgewerkt in zijn pas verschenen boek „Ordening als socialistische etappe". En ook hier wordt weer gewezen op een wetenschappelijk tekort in onze Partij. „De Beweging zal haar doeleinden verder moeten plaatsen dan twintig jaar geleden", zo vermaant hij. Dit is in zekere zin verheugend. Maar wee ons, als wij tekort schieten, als wij niet moedig genoeg zijn! Het socialisme zal er toch komen, maar het zou ons, tegelijk met het kapitalisme, kunnen overspoelen. En een socialisme zonder de garantie van het personalistisch stempel van de Partij van de Arbeid, ja van ons Nederlandse volk, zou hier op dezelfde wijze mislukken als het nationaal-socialisme mislukt is, en ieder ander anti-democratisch stelsel mislukken zal!

Ik pleit dus voor een radicale vernieuwing van de socialistische wetenschap in twintigste-eeuwse zin. Ik pleit voor een concretisering daarvan in een nieuw groots plan, dat uitzicht op de toekomst biedt. Is deze gedachte te overmoedig? Houdt zij voldoende rekening met de onmogelijkheid van zuiver vóórspellen, waartoe ook onze moderne natuurwetenschap concludeert? Men kan het probleem ook anders zien. Men kan zeggen, dat hier een roeping ligt, waaraan wij nooit geheel zullen kunnen voldoen, maar waarnaar wij moeten blijven streven. In de vorige eeuw constateerde de christen-staats- rechtsgeleerde Des Amorie van der Hoeven, dat „het menselijk geslacht zijn eigen staatsvormen en zijn eigen historie nog niet meester is". Maar hij verbond daaraan de hoop, dat dit eens wèl het

[missing] [missing]toekomst; nationaal en internationaal. Hier ligt niet alleen een taak voor enkele experts, maar voor allen, vertegenwoordigers der Partij -afdelingen!
Wat zo opvalt, ook weer sinds onze bevrijding, is het onged[missing] het ongeloof, daar, waar het niet mag voorkomen. Komt een [missing] regel een paar maanden later dan wij ons hadden voorgestesteld, dan is er in die paar maanden dag aan dag „voorspeld", dat het van de baan is, dat wij hebben moeten zwichten voor de reactie, de[missing] door de minister om de tuin zijn geleid.... Er wordt getwijfeld of wij wel ernst maken met socialisatiemaatregelen, en of wij wel [missing?] de moeilijkheden, die wij hier overal ontmoeten, heen kunnen [missing] Dit ongeduld heeft ons vooral parten gespeeld bij de verkiezing van Mei 1946. Dit mag zich niet herhalen! Want het verrassen[missing] absurde feit doet zich voor, dat dit ongeduld is toegenomen, naar mate wij tastbaar dichter bij het socialisme zijn gekomen. [missing:Neemt?] het verder toe, dan zou het een belemmering kunnen worden [missing] juist op het laatste moment dodelijk kan zijn!
Een eeuw geleden, bij het verschijnen van het communistisch manifest, bestond dat ongeduld niet, terwijl men toen toch honderd jaar verder van het socialisme af stond dan wij ! Tóen geloofde [missing: men?] in het socialisme. Men bezat, om met de befaamde Marxist Jan [missing] te spreken, „het geduld, dat de dingen minder forceert, naarmate het van hun heilrijke ontwikkeling zekerder is". Dit geduld mag nú niet gaan ontbreken! Wij houden de ontwikkeling naar [missing?] socialisme voor zeker. Niet op de wijze der vorige eeuw. Niet b[missing:uiten?] zijn zedelijke waarde om. Neen, juist òmdat het modern democratische socialisme een geestelijk beginsel veronderstelt; een krachtige geestelijke structuur als noodzakelijk erkent.
Misschien kan men het zó stellen: het democratisch-socialisme [missing: zal?] zich over Nederland, over de wereld verbreiden, òmdat het zijn e[missing:igen?] grenzen stelt; omdat het niet uit zijn kracht zal schieten! Zijn ta[missing] is er niet minder onmetelijk d o o r . . . . Wij moeten vorm geven aan de idealen van millioenen. Zij, die in het begrip „illegaliteit" [missing?] belofte zagen voor een vernieuwing in leven en denken mogen komen tot ons. De arbeiders, nog niet door het socialisme beroerd, die het recht op zelfverwezenlijking willen terugveroveren op de machten [missing] zij komen tot ons. De mensen van het land, die het door het kapitalisme verstoorde boerenleven niet meer als natuurlijk kunnen aanvaarden, zij komen tot ons. De middenstanders en de intellectuelen, die voelen, dat het verlies van vroegere bindingen niet meer bevrijdend werkt, maar door de grote bestaanszekerheid tot een druk is geworden, zij komen tot ons. En allen, die door de verscheurdheid van onze cultuur zijn gekwetst; die door de nieuwe gespletenheid van de wereld juist nú weer zijn geschokt, die zichzelf willen bevrijden van vrees en gebrek, zij komen tot ons!!
Met hen allen zullen wij het monumentale evenwicht tussen vrijheid en ordening, dat de tijd van ons eist, tot stand brengen. Het is niet

[missing] willen nu over de [missing]

het verleden zijn genezen. En daarom, mijn vrienden, laat dit [missing: onze?] wapenkreet zijn :„Met het democratisch-socialisme naar een nieuwe wereldorde!” (Luid applaus.)